

فصلنامه مهندسی مالی و مدیریت اوراق بهادار
دوره چهارده، شماره پنجاه و هفت، زمستان ۱۴۰۲
نوع مقاله: علمی پژوهشی
صفحات: ۲۴۰-۲۲۲

نقش کارایی سرمایه فکری بر ارتباط میان تعهد اجتماعی شرکت و عملکرد مالی (شواهدی از عملکرد زیست محیطی، اجتماعی و حاکمیتی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران)

خسرو مرادی شهادی^۱
کامران پودات^۲

تاریخ دریافت مقاله: ۱۴۰۱/۰۹/۲۹ تاریخ پذیرش مقاله: ۱۴۰۱/۱۱/۱۰

چکیده

این پژوهش به بررسی آزمون نقش کارایی سرمایه فکری بر ارتباط میان تعهد اجتماعی شرکت و عملکرد مالی (شواهدی از عملکرد زیست محیطی، اجتماعی و حاکمیتی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران) پرداخته شده است؛ بازه زمانی این پژوهش سال ۱۳۹۶-۱۴۰۰ می باشد؛ جامعه آماری این پژوهش کلیه شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران می باشد که ۱۰۵ شرکت به روش حذف سیستماتیک انتخاب گردید. داده‌های پژوهش از صورت‌های مالی درج شده در سایت‌های بورسی استخراج و مورد سنجش قرار گرفت؛ سپس به روش آماری رگرسیون بر اساس داده‌های پنل تجزیه و تحلیل انجام شد. باتوجه به تجزیه و تحلیل انجام شده، نتیجه فرضیه اول نشان داد که بین تعهد اجتماعی شرکت و عملکرد مالی ارتباط مثبت و معناداری برقرار است. نتیجه فرضیه دوم حاکی از آن بود که بین تعهد اجتماعی شرکت و سرمایه فکری ارتباط مثبت و معناداری وجود دارد. در نهایت در فرضیه سوم یافته‌ها بیانگر این بود که نقش میانجی سرمایه فکری بر رابطه بین تعهد اجتماعی شرکت و عملکرد مالی مثبت و معنادار است.

واژه‌های کلیدی

سرمایه فکری، تعهد اجتماعی شرکت، عملکرد مالی، حاکمیت شرکتی

۱- گروه مدیریت مالی، واحد قشم، دانشگاه آزاد اسلامی، قشم، ایران. (نویسنده مسئول) Khosro.moradi@iau.ac.ir

۲- گروه مدیریت مالی، واحد قشم، دانشگاه آزاد اسلامی، قشم، ایران. Kamran.poudat@gmail.com

فلسفه اساسی جامعه و مشاغل با شیوه‌های تعهد اجتماعی، امروزه متحول شده است. بنابراین دانش امروز کسب‌وکارهای سنتی را به تفکر اجتماعی در کنار جنبه‌های اقتصادی سوق می‌دهد. لذا می‌توان گفت یک شرکت مدرن، هر دو جنبه اقتصادی و اجتماعی را در طول تصمیم‌گیری، ضروری می‌داند. شرکت‌ها در فعالیت‌های تعهد اجتماعی، مشارکت دارند تا بر مشکلات نمایندگی غلبه کنند، بنابراین با ایجاد سرمایه فکری، عملکرد مالی را توسعه می‌دهند. هنگامی که شرکت‌ها، به فعالیت‌های تعهد اجتماعی توجه می‌کنند، چندین مزیت به دنبال دارد، که شامل به حداقل رسیدن نرخ گردش کارکنان، حداکثری تعهد کارکنان، افزایش سطح رضایت سهام‌داران و یا مشتریان و در نهایت افزایش وفاداری مشتری منجر می‌شود که همگی سبب ارتقای شهرت شرکت می‌شوند (شهزاد و همکاران^۱، ۲۰۲۲). این مسیر جدید برای یک شرکت توسط نهادهای شرکتی مدرن که به اجبار تعهد اجتماعی هدایت می‌شوند تا شیوه‌هایی را اجرا کنند که مطابق با ادراکات و انتظارات ذینفعان باشد. در نتیجه، پیوند بین نگاه‌ها و جامعه، نقش‌ها و مسئولیت‌های کسب‌وکارها، در جامعه تغییر می‌کند. اما سوالی که در این پژوهش باید به آن پرداخته شود این است که نقش سرمایه فکری بر ارتباط میان تعهد اجتماعی و عملکرد مالی چگونه است؟ ادوینسون^۲ (۲۰۰۲) پیشنهاد نمود که ایجاد ارزش (به عنوان مزیت رقابتی) از حالت فیزیکی به نامشهود قابل تغییر است و ریشه در عملکردها و دانش تخصصی شرکت دارد. این منابع ناملموس در حقیقت شکل واقعی سرمایه فکری تلقی می‌شود. لذا، در محیط‌های شرکتی امروزی، قابلیت‌های رقابتی یک شرکت به پایداری مؤثر منابع فکری و فرآیندهای سازمانی مرتبط است که تعهد اجتماعی را به منابع نامشهود وابسته می‌کند. در اواخر قرن بیستم، اقتصادهای جهانی از عصر صنعتی قدیم به عصر دانش جدید گذر کردند و استراتژی‌ها را برای کسب‌وکارها در راستای دستیابی به اهداف و استراتژیک خود تنظیم نمودند (چهارباغی و کریپس^۳، ۲۰۰۶). این تحولات، واحدهای تجاری را تشویق نمود تا برای دستیابی به مزیت رقابتی، به نسبت دارایی مشهود، بیشتر بر دارایی‌های نامشهود متمرکز باشند. متعاقباً، شرکت‌هایی که سرمایه فکری مناسبی دارند، شانس بیشتری برای بقا در عرصه اقتصادی جهانی دارند. بنابراین، در کسب‌وکارها، دارایی‌های مبتنی بر دانش اگر به‌طور مؤثر مورد استفاده قرار گیرند، برای توانایی‌های داخلی شرکت، عامل حیاتی محسوب می‌شود. سه جزء اصلی سرمایه فکری شامل سرمایه انسانی، سرمایه ساختاری و سرمایه رابطه‌ای است (سویی^۴، ۱۹۹۷). در پژوهش ندیم و همکاران^۵ (۲۰۲۱) سرمایه فکری را متشکل از سرمایه انسانی، نوآوری و سرمایه رابطه‌ای معرفی نموده است. به طوری که هزینه تحقیق و توسعه را منبع اصلی نوآوری و سرمایه ساختاری توصیف نموده است (ندیم، دامای، ماسارو^۶، ۲۰۱۹).

سرمایه انسانی متشکل از تخصص، مهارت‌ها، تجربه و آموزش‌هایی که توسط کارکنان در حین انجام مشاغل انجام می‌شود. سرمایه ساختاری (SC) برگرفته از منابع سازمانی مانند اقدامات مدیریتی، نگرش‌ها، برنامه‌ها و پایگاه‌های داده است. این نوع سرمایه فکری کارکنان را قادر می‌سازد تا کارکرد یا فعالیت خود را در حین کار افزایش دهند که به نوبه خود عملکرد شرکت را توسعه می‌دهد. سرمایه رابطه‌ای (RC) به دارایی‌های فکری یک شرکت اشاره می‌کند که به شرکت‌ها کمک می‌کند تا ارتباطات خارجی و روابط با مشتریان، تامین‌کنندگان، کانال‌های بازاریابی و ذینفعان را ایجاد، مدیریت و حفظ نمایند. نوآوری سبب می‌شود که ایده‌های خلاق به منظور عملکرد بهتر و ابداعات جدید توسط کارکنان و مدیران پدید آورند. مطالعاتی که مبتنی بر منابع هستند، بیان می‌کنند که تعهد اجتماعی در صورتی که با دارایی‌های نامشهود شرکت در تعامل باشد، می‌تواند منبعی محوری در راستای مزیت رقابتی پایدار باشد. بررسی پژوهش‌های پیشین نشان می‌دهد که مطالعات قبلی تا حد زیادی نقش میانجی‌گری سرمایه فکری را نادیده گرفته‌اند در حالی که ارتباط تعهد اجتماعی و عملکرد شرکت را شامل می‌شود. لذا می‌توان گفت این یک شکاف بالقوه در تحقیقات گذشته بوده است. در همین راستا، این پژوهش با بررسی تجربی ارتباط عملکرد شرکت و تعهد اجتماعی شرکت از طریق میانجی‌گری سرمایه فکری در شرکت‌ها، قصد دارد این شکاف پژوهشی را برطرف و مورد بررسی قرار دهد.

چارچوب نظری پژوهش

پژوهش‌های پیشین در تلاش به منظور کشف رابطه مستقیم بین تعهد اجتماعی و عملکرد شرکت بوده است. ذینفعان اصلی شرکت برگرفته از تمامی مشتریان یا سرمایه‌گذاران، جامعه، تامین‌کنندگان، کارکنان و محیط جامعه است. به‌علاوه، عملکرد عملیاتی و مالی شرکت نیز به این مجموعه‌ها مرتبط است، یعنی برطرف نمودن توقعات یا خواسته‌های سهام‌داران از طریق مشارکت فعال در فعالیت‌های تعهد اجتماعی که به شرکت‌ها در توسعه عملکرد مالی کمک می‌کند. تعهد اجتماعی، شرکت‌ها را در به حداقل رساندن تضاد منافع میان مدیران و دیگر ذینفعان یعنی غلبه بر مشکلات نمایندگی آسان می‌سازد. فعالیت‌های تعهد اجتماعی، سرمایه ارتباطی و سرمایه اخلاقی را ایجاد می‌کند که عملکرد را افزایش می‌دهد. فعالیت‌های تعهد اجتماعی نشان‌دهنده کاهش نرخ جابه‌جایی کارکنان و افزایش تعهد کارکنان، افزایش سطح رضایت مشتریان، افزایش وفاداری مشتری و هم‌چنین کمک به شرکت‌ها برای بهبود هستند. عوامل ذکر شده، شرکت‌ها را در جهت کاهش هزینه تراکنش و بهبود عملکرد مالی تسهیل می‌کند (مانچیراجو، رایگوپال^۷، ۲۰۱۷). شرکت‌هایی که درآمد بیشتری تولید می‌کنند، مایلند افزایش محیطی و اجتماعی را در گزارش خود به تصویر بکشند. یک شرکت مسئولیت‌پذیر اجتماعی، توانایی

نقش کارایی سرمایه فکری بر ارتباط میان تعهد اجتماعی شرکت و .../ مرادی شهزادی و پودات

بیشتری برای جذب و استفاده از منابع جدید از طریق تحقق شبکه‌های ارتباطی خود دارد و در نتیجه سرمایه فکری یک شرکت را تقویت می‌کند. با این حال، مطالعات امروزی، توجه بیشتری به مبحث سرمایه فکری (IC) کرده‌اند؛ زیرا به شرکت‌ها کمک می‌کند تا به مزیت رقابتی دست یابند. در دوران جدید، ما شاهد تحول از عصر صنعتی به عصر اطلاعات هستیم. در عصر صنعتی، شرکت‌ها از راه دارایی‌های مشهود مانند ماشین‌آلات، کارخانه‌ها، تجهیزات و ساختمان‌ها به رشد اقتصادی دست پیدا نمودند. در عصر اطلاعات، دارایی‌های فکری که برگرفته از فرآیندها، افراد و قابلیت‌ها است و نقش مهمی در توسعه اقتصادی ایفا می‌کنند. سرمایه فکری به‌طور کل برگرفته از توانایی و مهارت‌های کارکنان، جهت تولید ثروت شرکت‌ها می‌گردد. چنین منابع مبتنی بر مهارت برای یک سازمان منحصر به فرد و ضروری هستند. سه جزء اصلی در شکل‌گیری سرمایه فکری وجود دارد که شامل سرمایه انسانی، نوآوری و سرمایه مشتری (PC) است. مطالعه‌ای توسط بونتیس^۸ (۲۰۰۱) سرمایه رابطه‌ای (RC) را به‌عنوان جایگزینی برای سرمایه مشتری در نظر می‌گیرد. سرمایه رابطه‌ای در بسیاری از مطالعات تحقیقاتی به کار گرفته شده است. به‌طور مشابه، تعهد اجتماعی نقشی حیاتی در بهبود عملکرد اقتصادی شرکت ایفا می‌کند. به‌طور دقیق، تعهد اجتماعی شامل رویه و مجموعه سیاست‌هایی است که ریشه در عملیات تجاری، فرآیندهای تصمیم‌گیری و زنجیره تامین یک شرکت یا جامعه مرتبط با نگرانی‌های زیست‌محیطی، اخلاق تجاری، حکمرانی و حقوق بشر در محل کار، و بازار و سرمایه‌گذاری دارد (شهزاد و همکاران، ۲۰۲۲). سرمایه انسانی جزء مؤلفه‌های سرمایه فکری است که شامل مهارت‌ها، دانش و قابلیت‌های کارکنان مربوط به کارکنان سازمان و رفاه آنها است. این نیز به‌عنوان یک مسئولیت اجتماعی و اقتصادی برای مشاغل در نظر گرفته می‌شود (ووگلین و گرینوود^۹، ۲۰۱۶). به همین ترتیب، فعالیت‌های تعهد اجتماعی شامل رفاه کارکنان و اخلاق تجاری به روش‌های مختلف می‌شود که عملکرد کارکنان را تقویت می‌کند و در نتیجه به مدیریت منابع انسانی کمک می‌کند. این فعالیت‌ها همچنین به شرکت‌ها کمک می‌کند تا کارکنان واجد شرایط و با مهارت بیشتری را جذب نمایند (گنجی، موستالی، وارون^{۱۰}، ۲۰۱۹). پژوهش‌های پیشین، نظریه‌های گوناگونی را جهت ارتقای نقش سرمایه فکری (IC) در بهبود عملکرد مالی به کار بردند. به عنوان مثال، تئوری مبتنی بر منابع (ورنرفلت^{۱۱}، ۱۹۸۴)، از بهینه‌سازی منابع راهبردی، (مانند مجموعه مهارت‌های تخصصی، فرایند عملیاتی خاص، پایگاه‌های اطلاعاتی و ...) جهت دستیابی به مزیت‌های نسبی، نسبت به رقبا پشتیبانی می‌کند. همچنین، خان، یانگ، و حید^{۱۲} (۲۰۱۹) دریافتند که سرمایه فکری، شرکت‌ها را به منظور دستیابی به مزیت رقابتی تسهیل می‌نماید و بنابراین عملکرد کلی آنها را ارتقا می‌بخشد. این در صورتی است که، سازمان یا شرکت، دارای فرهنگ تجربه یادگیری مداوم با نوآوری محصول هستند. لذا،

این تئوری به نوآوری یک شرکت مربوط می‌شود. ندیم، گان و نگایان^۳ (۲۰۱۷) در پژوهش خود نشان دادند که سرمایه‌گذاری در ارتقا و فعالیت‌های تحقیقاتی بیشتر، باعث توسعه عملکرد شرکت‌ها می‌شود. دیدگاه مبتنی بر منبع، نگرش دیگری است که جهت کشف و درک پیوند عملکرد شرکت و سرمایه فکری، بر آن تکیه می‌شود. این نظریه توصیه می‌کند که سازمان‌ها به منظور عملیات خود به شدت به منابعی که از محیط بیرون پشتیبانی می‌شوند، تکیه می‌کنند. نظریه مبتنی بر منابع، تا حدی، امکان دارد به عنوان نشان دهنده اهمیت سرمایه انسانی و یک منبع خارجی در حصول اطمینان از بهبود عملکرد مالی یک شرکت در نظر گرفته شود (شهزاد و همکاران، ۲۰۲۲). به‌طور مشابه، اسمریتی و داس^۴ (۲۰۱۸) نشان دادند که شرکت‌هایی که از سرمایه انسانی به طور بهینه استفاده نمودند، افزایش بهره‌وری کلی و عملکرد مالی را تجربه کردند.

مروری بر پژوهش‌های پیشین

شهزاد و همکاران (۲۰۲۲) در پژوهشی با محوریت کارایی سرمایه فکری رابطه تعهد اجتماعی-عملکرد شرکت، بر اساس شواهدی از عملکرد زیست محیطی، اجتماعی و حاکمیتی شرکت‌های پذیرفته شده در ایالات متحده را مورد آزمون قرار داده‌اند. یافته‌ها حاکی از آن است که تعهد اجتماعی بر عملکرد شرکت تأثیر قابل توجهی دارد. به‌طور کلی، یافته‌ها نشان می‌دهد که تعهد اجتماعی با سرمایه فکری ارتباط دارد، و به طور غیرمستقیم بر عملکرد شرکت تأثیرگذار است، و ارتباط بین تعهد اجتماعی شرکت و عملکرد شرکت تا حدی توسط کارایی سرمایه فکری واسطه می‌شود. آدامس و همکاران^۵ (۲۰۲۲) در پژوهشی به مطالعه شیوه‌های اجتماعی و زیست‌محیطی و عملکرد مالی شرکت‌های چند ملیتی در بازارهای در حال ظهور بر اساس شواهدی از ۲۰ کشور آفریقایی نفت خیز مورد بررسی قرار داده‌اند. نتایج نشان داد که حداکثر کردن سودهای شرکت‌های چند ملیتی در کشورهای آفریقایی غنی از نفت، تعهد اجتماعی شرکت، آنها را مختل می‌کند. بین تعهد اجتماعی شرکت و عملکرد مالی شرکت‌ها رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. شیوه‌های تعهد اجتماعی کارآمد بر عملکرد مالی شرکت‌ها تأثیر مثبت می‌گذارد، و سهم شرکت‌های چندملیتی در رشد اجتماعی-اقتصادی کشورهای آفریقایی غنی از نفت به‌طور قابل توجهی توسط محیط‌های نهادی ضعیف محدود شده است. باتیستی و همکاران^۶ (۲۰۲۲) در پژوهشی با عنوان سرمایه خطرپذیر شرکت و عملکرد مسئولیت اجتماعی شرکت بر اساس دیدگاه مبتنی بر منابع گسترده مورد بررسی قرار داده‌اند. یافته‌ها نشان می‌دهد که برنامه‌های سرمایه خطرپذیر تأثیر مثبتی بر محیط زیست و محیط شرکت دارند. باتانه، دراگومیر، فلیگا^۷ (۲۰۲۱) در پژوهشی رابطه بین عملکرد زیست‌محیطی، اجتماعی و مالی در بخش بانکداری بر اساس یک مطالعه اروپایی، مورد آزمون قرار داده‌اند.

نقش کارایی سرمایه فکری بر ارتباط میان تعهد اجتماعی شرکت و ... / مرادی شهزادی و پودات

نتایج یک رابطه مثبت بین کاهش انتشار و عملکرد مالی را نشان می‌دهد. با این حال، عملکرد حسابداری و بازار یک بانک ممکن است با کیفیت محصول و سیاست‌های مسئولیت اجتماعی آن در تضاد باشد. علاوه بر این، افزایش کیفیت سیستم حاکمیت شرکتی بانک تاثیر منفی بر عملکرد مالی شرکت دارد. گراسمن^{۱۸} (۲۰۲۱) در پژوهشی به بررسی رابطه بین مخارج مسئولیت اجتماعی شرکت و ارزش شرکت باتوجه به نقش تعدیل کننده گزارش یکپارچه پرداخت. نتایج نشان داد که گزارش یکپارچه به طور مثبت ارتباط بین هزینه‌های زیست محیطی و ارزش شرکت را برای شرکت‌هایی با هزینه‌های زیست محیطی پایین یا بالا تعدیل می‌کند. با این حال، برای شرکت‌هایی که با توجه به مخارج زیست محیطی خود "در وسط گیر کرده‌اند"، اثر تعدیل کننده گزارش یکپارچه منفی به نظر می‌رسد. نتایج هیچ نشانه‌ای از اثر تعدیل کننده گزارش یکپارچه برای رابطه معکوس بین مخارج اجتماعی و ارزش شرکت نشان نمی‌دهد. داوری و داوری (۱۴۰۰) در پژوهشی به بررسی تأثیر سرمایه فکری بر عملکرد مالی بانک مسکن از طریق نقش حاکمیت شرکتی پرداختند. جامعه آماری تحقیق شامل، کلیه مدیران شعبات مرکزی بانک مسکن در شهر تهران می‌باشند. حجم نمونه پژوهش ۱۰۵ نفر بودند؛ نتایج نشان داد که، سرمایه فکری بر عملکرد مالی و حاکمیت شرکتی تأثیر معناداری داشته است. هم‌چنین تأثیر حاکمیت شرکتی بر عملکرد مالی مثبت بوده است. هم‌چنین نتیجه فرضیه میانجی نشان می‌دهد متغیر حاکمیت شرکتی با ضریب تاثیر ۰,۲۰۹، رابطه‌ی بین متغیر سرمایه فکری و عملکرد مالی بانک را به طور معنی داری میانجی‌گری (افزایشی) می‌کند. خانی، حاجی‌پور، احمدی (۱۴۰۰) در پژوهشی به بررسی ارتباط بین سرمایه فکری و عملکرد مالی با نقش تعدیل‌گری استراتژی‌های مالی در شرکت‌های عضو سازمان بورس اوراق بهادار تهران پرداختند. نتایج حاکی از وجود ارتباط معنادار بین سرمایه فکری و عملکرد مالی با نقش تعدیل‌گری استراتژی‌های مالی در شرکت‌های عضو بورس است؛ و در رابطه بین سرمایه فکری و عملکرد مالی، استراتژی سرمایه‌گذاری و استراتژی تقسیم سود نقش تعدیل‌گری منفی (کاهنده) و استراتژی تامین مالی نقش تعدیل‌گری مثبت (افزاینده) دارد. مرادیان و ضیاء‌آبادی (۱۴۰۰) در پژوهشی به بررسی رابطه سرمایه فکری و سرمایه اسلامی با مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. قدردان و همکاران (۱۳۹۹) در پژوهشی به بررسی ایفای نقش مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکتی با تاکید بر نقش سرمایه فکری پرداختند. جامعه آماری پژوهش شامل ۱۰۰ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران طی دوره زمانی ۱۳۹۱-۱۳۹۵ است. نتایج پژوهش نشان داد که بین سرمایه فیزیکی و سرمایه ساختاری با مسئولیت‌پذیری اجتماعی رابطه منفی و معنادار برقرار است. ولی بین سرمایه انسانی و مسئولیت‌پذیری

اجتماعی هیچ‌گونه رابطه معناداری مشاهده نشد. غفوریان شاگردی و غفوریان شاگردی (۱۳۹۸) در پژوهشی به بررسی رابطه بین افشای مسئولیت اجتماعی شرکت و سرمایه فکری با نقش تعدیل‌گری ساختار مالکیت پرداختند. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که بین افشای مسئولیت اجتماعی شرکت و سرمایه فکری رابطه معناداری وجود دارد، ساختار مالکیت شرکت‌ها نیز بر رابطه بین افشای مسئولیت اجتماعی شرکت و سرمایه فکری تاثیر معناداری دارد.

روش شناسی پژوهش

با توجه به محوریت موضوع، پژوهش حاضر از نوع پس‌رویدادی و به لحاظ هدف، در دسته کاربردی قرار دارد. جهت محاسبه متغیرهای پژوهش از صورت‌های مالی مندرج در سایت کدال و ره‌آورد استخراج و گردآوری شد. در راستای ارتباط بین متغیرها از روش آماری رگرسیون استفاده گردید؛ با توجه به تجزیه و تحلیل، روابط بین متغیرها، از نوع توصیفی-همبستگی و مبتنی بر داده‌های پنل است. شایان ذکر است بخش ادبیات این پژوهش برگرفته از مطالعات کتابخانه‌ای استفاده شده؛ مطالعات کتابخانه‌ای شامل مجلات تخصصی لاتین و فارسی پژوهش‌های کاربردی می‌باشد؛ جامعه آماری این پژوهش را، کلیه شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران طی سال‌های ۱۳۹۶-۱۴۰۰ تشکیل می‌دهد. به سبب گستردگی جامعه آماری از روش حذف سیستماتیک به منظور حجم نمونه استفاده نموده‌ایم؛ شرایط حذف سیستماتیک بدین صورت اعمال شده است: ۱- حجم نمونه انتخابی، شامل موسسات مالی، بانک‌ها و بیمه‌ها نباشد. ۲- شرکت‌های زیان ده حذف شده است. ۳- شرکت‌هایی که طی ۳ ماه معامله نداشته‌اند حذف می‌شوند. ۴- شرکت‌هایی که از بورس خارج شده حذف گردیده ۵- شرکت‌هایی که اطلاعات ناقص داشته‌اند نیز حذف شده‌اند. با توجه به اعمال شرایط فوق ۱۰۵ شرکت به عنوان حجم نمونه انتخاب گردید. به منظور تخمین مدل‌های این پژوهش جهت آزمون فرضیه‌ها، نخست مدل رگرسیون را با بهره‌وری از داده‌های ترکیبی اثرات ثابت و تصادفی برای ۵ سال طی سال‌های ۱۳۹۶-۱۴۰۰ و در مجموع ۵۲۵ مشاهده (سال-شرکت) برآورد می‌گردد. در ادامه فرضیات پژوهش مورد آزمون قرار خواهد گرفت. جهت انجام کلیه آزمون‌های پژوهش از نرم افزار ایویوز ۱۲ استفاده شده است.

فرضیه پژوهش

- ۱- بین تعهد اجتماعی شرکت و عملکرد مالی ارتباط مثبت و معناداری دارد.
- ۲- بین تعهد اجتماعی شرکت و سرمایه فکری ارتباط مثبت معناداری دارد.
- ۳- نقش میانجی سرمایه فکری بر رابطه بین تعهد اجتماعی شرکت و عملکرد مالی مثبت و معنادار است.

نقش کارایی سرمایه فکری بر ارتباط میان تعهد اجتماعی شرکت و ... / مرادی شهزادی و یودات

مدل رگرسیونی پژوهش

مدل اول

$$FP_{i,t} = \beta_0 + \beta_1 CSR + \beta_2 SIZE + \beta_3 AGE + \beta_4 LEV + \beta_5 BI + \beta_6 BS + \varepsilon_0$$

مدل دوم

$$IC_{i,t} = \beta_0 + \beta_1 CSR + \beta_2 SIZE + \beta_3 AGE + \beta_4 LEV + \beta_5 BI + \beta_6 BS + \varepsilon_0$$

مدل سوم

$$FP_{i,t} = \gamma_0 + \gamma_1 CSR * IC + \gamma_2 SIZE + \gamma_3 AGE + \gamma_4 LEV + \gamma_5 BI + \gamma_6 BS + \varepsilon_0$$

مدل رگرسیون پژوهش حاضر بر اساس تحقیقات شهزاد و همکاران (۲۰۲۲) می‌باشد. که بر اساس روابط فوق: متغیر **FP** عملکرد مالی می‌باشد که از نسبت کیوتوبین در این پژوهش استفاده می‌شود:

(ارزش بازار+ ارزش دفتری بدهی) تقسیم بر دارایی کل (شهزاد و همکاران، ۲۰۲۲).

متغیر **IC** سرمایه فکری می‌باشد در پژوهش‌های پیشین از مدل پالیک (۲۰۰۴) (مانند پژوهش دزنوپولجاک و همکاران^{۱۹}، ۲۰۱۶) استفاده شده است که در این پژوهش با توجه به جدید بودن پژوهش ندیم و همکاران، (۲۰۲۱)، در پژوهش حاضر نیز متشکل از سرمایه انسانی، سرمایه نوآوری و سرمایه رابطه‌ای می‌باشد که به صورت زیر می‌باشد (ندیم و همکاران، ۲۰۲۱):

سرمایه انسانی (هزینه حقوق و دستمزد بر دارایی کل)، سرمایه نوآوری (مجموع هزینه‌های تحقیق و توسعه بر کل دارایی‌ها)، سرمایه رابطه‌ای (کل هزینه فروش اداری بر کل دارایی‌ها)

متغیر **CSR**، تعهد اجتماعی می‌باشد که بر اساس پژوهش (جلیلی و قیصری، ۱۳۹۳؛ جعفرزاده و زینالی، ۱۳۹۳) محاسبه شده است. لذا معیارهای زیر به منظور سنجش تعهد اجتماعی در نظر گرفته شده است: Community: اگر شرکت برنامه حمایت از آموزش برای اعضای حرفه و یا صنعت و یا جامعه داشته باشد برابر با یک و در غیر این صورت برابر با صفر است. Diversity: از تعداد اعضای هیات مدیره استفاده می‌شود.

Environment: از دو معیار استفاده شده است: ۱- نسبت دارایی‌های ثابت به کل دارایی‌ها ۲- اگر شرکت دارای گواهی‌نامه ایزو ۱۴۰۰۰ باشد برابر با یک و در غیر این صورت برابر با صفر است.

نکته: استاندارد خانواده ISO 14000 شامل استانداردهای جهانی در ارتباط با سیستم‌های زیست‌محیطی می‌باشد).

Product characteristics: از نسبت هزینه‌های تحقیق و توسعه و تبلیغات به فروش استفاده

فصلنامه مهندسی مالی و مدیریت اوراق بهادار / دوره ۱۴ / شماره ۵۷ / زمستان ۱۴۰۲

می‌شود (جلیلی و قیصری، ۱۳۹۳ص ۷۴). مقادیر ذکر شده بالا گردآوری شده و سپس به روش مجموع ساده وزنی (SAW)، ترکیب و میانگین گرفته خواهد شد تا بتوان مسئولیت اجتماعی را به‌عنوان یک شاخص ثابت، در نظر گرفت (جعفرزاده و زینالی، ۱۳۹۳ص ۵۶).

متغیر **Size** اندازه شرکت است که از لگاریتم طبیعی دارایی کل به دست می‌آید. متغیر **AGE** سن شرکت می‌باشد که از زمان تأسیس به عنوان سن شرکت در نظر گرفته، سپس لگاریتم گرفته می‌شود. متغیر **LEV** اهرم مالی در این پژوهش است که از تقسیم بدهی کل بر دارایی کل محاسبه می‌شود. متغیر **BI** استقلال هیأت مدیره است که از تقسیم اعضای غیر مؤلف بر تعداد هیأت مدیره محاسبه می‌شود. متغیر **BS** اندازه اعضای هیأت مدیره می‌باشد که از تعداد اعضای هیأت مدیره بر اساس یادداشت‌های توضیحی استفاده می‌شود.

شایان ذکر است متغیر **FP** در مدل اول و سوم به عنوان متغیر وابسته می‌باشد. متغیر **IC** در مدل دوم به عنوان متغیر وابسته و در مدل سوم به عنوان نقش میانجی مطرح شده است. متغیر **CSR** در مدل اول و دوم و سوم به عنوان متغیر مستقل در نظر گرفته شده است. هم‌چنین متغیرهای **AGE**، **SIZE**، **LEV**، **BI**، **BS** به عنوان متغیرهای کنترلی پژوهش می‌باشد.

یافته‌های پژوهش

آماره توصیفی متغیرهای پژوهش

در این بخش وضعیت متغیرهای پژوهش در جدول ۱- ارائه شده است.

جدول ۱- وضعیت متغیرهای پژوهش

متغیرها	میانگین	میان	بیش‌ترین	کم‌ترین	انحراف معیار
عملکرد مالی	۳,۰۵	۱,۷۰	۱۶,۲۷	۱,۲۲	۴,۸۴
تعهد اجتماعی شرکت	۰,۰۱۱	۰,۰۱۰	۰,۱۵۹	۰,۰۰۲	۰,۰۰۸
سرمایه فکری	۰,۰۶	۰,۰۵	۰,۳۰	۰,۰۰۳	۰,۰۳۸
اندازه شرکت	۱۵,۰۸	۱۴,۸۴	۲۰,۷۶	۱۱,۳۶	۱,۶۰
سن شرکت	۱,۶۴	۱,۶۰	۱,۸۳	۱,۱۴	۰,۱۴
اهرم مالی	۰,۵۴	۰,۵۳	۴,۰۰	۰,۰۳	۰,۲۷
استقلال اعضای هیأت مدیره	۰,۶۵	۰,۶۰	۰,۹۵	۰,۲۰	۰,۱۷
اندازه اعضای هیأت مدیره	۵,۰۳	۵	۷	۵	۰,۲۴

یافته‌های پژوهشگر

نقش کارایی سرمایه فکری بر ارتباط میان تعهد اجتماعی شرکت و ... / مرادی شهزادی و بودات

نرمال بودن متغیرهای پژوهش

نرمال بودن متغیرها یکی از پیش آزمون‌های مهم رگرسیون می‌باشد. اگر متغیر وابسته از توزیع نرمال کافی برخوردار نباشد احتمال اینکه نتایج غیرصحیح باشد وجود دارد. لذا بایستی در صورت عدم نرمال بودن متغیر وابسته، آن را نرمال‌سازی نمود. به منظور بررسی نرمال بودن متغیر از چولگی و کشیدگی استفاده نموده‌ایم. در صورتی که مقادیر چولگی و کشیدگی بین صفر تا ۶ باشد متغیر از توزیع نرمال کافی برخوردار است.

جدول ۱-۲- نرمال بودن متغیرها

نتیجه	کشیدگی	چولگی	متغیر
نرمال نیست.	۱۰۵,۱۶	۸,۰۷	عملکرد مالی
نرمال است.	۷,۴۷	۱,۶۱	سرمایه فکری

یافته‌های پژوهشگر

جدول ۱-۲- نشان می‌دهد که مقادیر چولگی و کشیدگی متغیر عملکرد مالی بین صفر تا ۶ قرار ندارد و سرمایه فکری بین ۱ تا ۷ می‌باشد. با توجه به اینکه حجم داده‌ها بالاست لذا متغیر سرمایه فکری از توزیع نسبتاً نرمالی برخوردار است، می‌توانیم بگوییم این متغیر نرمال است. اما متغیر عملکرد مالی بایستی به روش باکس-کاکس نرمال‌سازی شود.

جدول ۲-۲- نرمال بودن متغیر-پس از نرمال‌سازی

نتیجه	کشیدگی	چولگی	متغیر
نرمال است.	۲,۴۲	۰,۰۳	عملکرد مالی

یافته‌های پژوهشگر

جدول ۲-۲- نشان می‌دهد که مقادیر چولگی و کشیدگی متغیر عملکرد مالی بین صفر تا ۶ قرار دارد لذا می‌توان گفت از توزیع نرمال کافی برخوردار است.

آزمون لیمر و هاسمن

برای این که بتوان مشخص نمود که آیا به کارگیری از روش داده‌های پنل در تخمین مدل موردنظر کارایی دارد یا خیر، از آزمون لیمر و به منظور این که مشخص شود کدام روش از بین (اثرات ثابت و یا اثرات تصادفی) جهت تخمین مناسب‌تر است از آزمون هاسمن به کار گرفته می‌شود. در صورتی که سطح اهمیت از (۰,۰۵) کمتر باشد آزمون مورد تایید قرار می‌گیرد.

فصلنامه مهندسی مالی و مدیریت اوراق بهادار / دوره ۱۴ / شماره ۵۷ / زمستان ۱۴۰۲

جدول ۳- نتایج آزمون لیمر

سطح معنی داری	درجه آزادی	مقدار آماره	آزمون اثرات	مدل
۲,۹۳	۱۰۴,۴۱	۰,۰۰	لیمر	مدل شماره ۱
۱۹,۶۶	۱۰۴,۴۱	۰,۰۰	لیمر	مدل شماره ۲
۲,۹۵	۱۰۴,۴۱	۰,۰۰	لیمر	مدل شماره ۳

یافته‌های پژوهشگر

جدول ۴- نتایج آزمون هاسمن

خلاصه آزمون	آماره کای اسکوئر	درجه آزادی کای اسکوئر	سطح معنی داری	نتیجه آزمون
مدل اثرات ثابت	۱۷۳,۳۶	۶	۰,۰۰	اثرات ثابت
مدل اثرات ثابت	۲۶۶,۶۴	۶	۰,۰۰	اثرات ثابت
مدل اثرات ثابت	۱۷۳,۹۴	۶	۰,۰۰	اثرات ثابت

یافته‌های پژوهشگر

نتیجه آزمون فرضیه‌ها

در این بخش به نتایج به دست آمده مربوط به فرضیه‌ها پرداخته می‌شود:

جدول ۵- نتیجه آزمون فرضیه‌های اول و دوم

فرضیه اول: بین تعهد اجتماعی شرکت و عملکرد مالی ارتباط مثبت و معناداری دارد.					فرضیه دوم: بین تعهد اجتماعی شرکت و سرمایه فکری ارتباط مثبت معناداری دارد.				
متغیرها	ضریب	خطای استاندارد	آماره تی	سطح معناداری	متغیرها	ضریب	خطای استاندارد	آماره تی	سطح معناداری
شیب ثابت	۵۷,۷۸	۸,۴۰	۶,۸۷	۰,۰۰	شیب ثابت	۰,۲۳	۰,۰۳	۶,۴۱	۰,۰۰
تعهد اجتماعی شرکت	۰,۸۲	۰,۰۶	۱۲,۵۹	۰,۰۰	تعهد اجتماعی شرکت	۰,۱۲	۰,۰۳	۳,۲۷	۰,۰۰
اندازه شرکت	۱,۰۴	۰,۱۵	۶,۶۸	۰,۰۰	اندازه شرکت	۱,۰۱	۰,۲۰	۵,۰۲	۰,۰۰
سن شرکت	۱,۵۰	۰,۲۳	۶,۴۲	۰,۰۰	سن شرکت	۱,۰۰	۰,۳۲	۳,۱۲	۰,۰۰
اهرم مالی	۰,۹۵	۰,۰۹	۹,۹۷	۰,۰۰	اهرم مالی	۰,۲۵	۰,۰۵	۵,۱۴	۰,۰۰
استقلال هیأت مدیره	۰,۴۵	۰,۰۸	۵,۱۵	۰,۰۰	استقلال هیأت مدیره	۰,۳۵	۰,۰۷	۴,۵۶	۰,۰۰
اندازه هیأت مدیره	۱,۳۹	۰,۳۵	۳,۸۸	۰,۰۰	اندازه هیأت مدیره	۱,۰۰	۰,۴۰	۲,۴۶	۰,۰۰
آماره F: ۸۵,۹۴	سطح اهمیت: ۰,۰۰				آماره F: ۹۱,۲۷	سطح اهمیت: ۰,۰۰			
ضریب تعیین: ۰,۸۳	دوربین واتسون: ۱,۷۱				ضریب تعیین: ۰,۸۱	دوربین واتسون: ۲,۴۱			

یافته‌های پژوهشگر

نقش کارایی سرمایه فکری بر ارتباط میان تعهد اجتماعی شرکت و ... / مرادی شهزادی و یودات

فرضیه اول: با توجه به جدول ۵- مشخص است، کل مدل باتوجه به این که مقدار سطح اهمیت برابر ۰,۰۰ و کم تر از ۰,۰۵ می باشد لذا از لحاظ معنی داری مدل تایید می شود. ضریب تعیین مدل نیز گویای آن است که ۰,۸۳ از متغیر عملکرد مالی توسط متغیرهای وارد شده در مدل قابل توضیح است. در بررسی معنی داری ضرایب باتوجه به جدول ۵- مشخص می شود که سطح معنی داری برای متغیر تعهد اجتماعی شرکت برابر با (۰,۰۰) و کم تر از (۰,۰۵) می باشد، لذا می توان گفت، وجود ارتباط معنی داری بین تعهد اجتماعی شرکت و عملکرد مالی وجود دارد. بنابراین فرضیه اول پژوهش تایید می شود. مثبت بودن ضریب متغیر تعهد اجتماعی شرکت (۰,۸۲) حاکی از آن است که ارتباط مستقیم با متغیر وابسته یعنی عملکرد مالی وجود دارد. یعنی با افزایش یک واحدی تعهد اجتماعی شرکت، عملکرد مالی به میزان (۰,۸۲) افزایش می یابد. باتوجه به اینکه مقدار آماره دوربین واتسون در جدول ۵- ۱,۷۱ می باشد و بین مقادیر ۱,۵ تا ۲,۵، قرار دارد لذا میتوان از رگرسیون استفاده نمود.

فرضیه دوم: با توجه به جدول ۵- مشخص است، کل مدل باتوجه به این که مقدار سطح اهمیت برابر ۰,۰۰ و کم تر از ۰,۰۵ می باشد لذا از لحاظ معنی داری مدل تایید می شود. ضریب تعیین مدل نیز گویای آن است که ۰,۸۱ از متغیر سرمایه فکری توسط متغیرهای وارد شده در مدل قابل توضیح است. در بررسی معنی داری ضرایب باتوجه به جدول ۵- مشخص می شود که سطح معنی داری برای متغیر تعهد اجتماعی شرکت برابر با (۰,۰۰) و کم تر از (۰,۰۵) می باشد، لذا می توان گفت، وجود ارتباط معنی داری بین تعهد اجتماعی شرکت و سرمایه فکری وجود دارد. بنابراین فرضیه دوم پژوهش تایید می شود. مثبت بودن ضریب متغیر تعهد اجتماعی شرکت (۰,۱۲) حاکی از آن است که ارتباط مستقیم با متغیر وابسته یعنی سرمایه فکری وجود دارد. یعنی با افزایش یک واحدی تعهد اجتماعی شرکت، سرمایه فکری به میزان (۰,۱۲) افزایش می یابد. باتوجه به اینکه مقدار آماره دوربین واتسون در جدول ۵- ۲,۴۱ می باشد و بین مقادیر ۱,۵ تا ۲,۵، قرار دارد لذا میتوان از رگرسیون استفاده نمود.

نتیجه آزمون فرضیه سوم: نقش میانجی سرمایه فکری بر رابطه بین تعهد اجتماعی شرکت و عملکرد مالی مثبت و معنادار است.

جدول ۶- نتیجه آزمون فرضیه سوم

متغیرها	ضریب	خطای استاندارد	آماره تی	سطح معناداری
شیب ثابت	۵۹,۲۳	۶,۴۹	۹,۱۲	۰,۰۰
تعهد اجتماعی شرکت * سرمایه فکری	۴۴,۱۹	۴,۹۸	۸,۸۶	۰,۰۰
اندازه شرکت	۱,۲۳	۰,۳۸	۳,۲۳	۰,۰۰

فصلنامه مهندسی مالی و مدیریت اوراق بهادار / دوره ۱۴ / شماره ۵۷ / زمستان ۱۴۰۲

سن شرکت	۱,۴۳	۰,۲۴	۵,۷۳	۰,۰۰
اهرم مالی	۰,۵۶	۰,۰۵	۹,۸۵	۰,۰۰
استقلال هیأت مدیره	۰,۴۸	۰,۰۷	۶,۳۱	۰,۰۰
اندازه هیأت مدیره	۱,۳۶	۰,۱۸	۷,۲۵	۰,۰۰
آماره F: ۸۱,۲۵	سطح اهمیت: ۰,۰۰			
ضریب تعیین: ۰,۸۳	دوربین واتسون: ۱,۸۵			

یافته‌های پژوهشگر

با توجه به جدول ۶- مشخص است کل مدل باتوجه به این که مقدار سطح اهمیت برابر ۰,۰۰ و کم‌تر از ۰,۰۵ می‌باشد لذا از لحاظ معنی‌داری مدل تایید می‌شود. ضریب تعیین مدل نیز گویای آن است که ۰,۸۳ از متغیر عملکرد مالی توسط متغیرهای وارد شده در مدل قابل توضیح است. در بررسی معنی‌داری ضرایب باتوجه به جدول ۶- مشخص می‌شود که سطح معنی‌داری برای متغیر تعهد اجتماعی با نقش میانجی سرمایه فکری برابر با (۰,۰۰) و کم‌تر از (۰,۰۵) می‌باشد، لذا فرضیه سوم پژوهش مورد تایید است. یعنی در صورت افزایش یک واحدی تعهد اجتماعی شرکت با نقش میانجی سرمایه فکری (۴۴,۱۹)، عملکرد مالی به میزان (۴۴,۱۹) افزایش پیدا می‌کند. همچنین در یک بیان کلی، نقش میانجی سرمایه فکری بر رابطه بین تعهد اجتماعی شرکت و عملکرد مالی مثبت و معنادار است. باتوجه به اینکه مقدار آماره دوربین واتسون در جدول ۶- ۱,۸۵ می‌باشد و بین مقادیر ۱,۵ تا ۲,۵، قرار دارد لذا می‌توان از رگرسیون استفاده نمود.

بحث و نتیجه‌گیری

این پژوهش به مطالعه نقش کارایی سرمایه فکری بر ارتباط میان تعهد اجتماعی و عملکرد مالی (شواهدی از عملکرد زیست‌محیطی، اجتماعی و حاکمیتی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران) طی سال ۱۳۹۶ الی ۱۴۰۰ مورد آزمون قرار داده است. نتایج به‌طور کلی گویای این است که سرمایه فکری نقش به‌سزایی بر ارتباط بین تعهد اجتماعی و عملکرد مالی شرکت دارد. سرمایه رابطه‌ای به عنوان یکی از مؤلفه‌های سرمایه فکری، به شرکت‌ها کمک می‌نماید تا عملکرد خود را توسعه دهند (گنجی و همکاران، ۲۰۱۹). نتایج گویای این است، شرکت‌هایی که ابتکارات تعهد اجتماعی را لحاظ می‌کنند تمایل دارند شهرت خود را در میان سرمایه‌گذاران، بهبود بخشند (ارس، آیبارس و کوتلو، ۲۰۱۱). تأثیر سرمایه فکری بر عملکرد مالی، وابسته به اطلاعاتی است که بر اساس آن اجزای مختلف سرمایه فکری از قبیل سرمایه رابطه‌ای، نوآوری، سرمایه انسانی، سازمان‌ها را در خلق ارزش، تسهیل

نقش کارایی سرمایه فکری بر ارتباط میان تعهد اجتماعی شرکت و .../ مرادی شهزادی و یودات

نمایند که منبع مهمی در حصول برتری نسبت به دیگر رقبا در ارتقای عملکرد شرکت است (میلز و همکاران^۱، ۲۰۱۶؛ ندیم و همکاران، ۲۰۱۷؛ ساردو و سراسکیرو^۲، ۲۰۱۷). علاوه بر این، تعهد اجتماعی می‌تواند بهبود سرمایه فکری را آسان نماید. لذا، این تئوری، دیدگاه مبتنی بر منابع (RBV) را تحسین می‌کند که به پژوهش‌های، متناقض در خصوص تعهد اجتماعی کمک کند (کلارکسون و همکاران^۳، ۲۰۱۹). این بیان‌گر نقش محوری تعهد اجتماعی در توسعه عملکرد شرکت‌ها با برطرف نمودن توقعات گسترده ذینفعان یک شرکت است. هم‌چنین باید به این نکته اشاره نمود، تعهد اجتماعی به یک شرکت این امکان را مهیا می‌سازد، که منابع ارزشمندی مانند سرمایه فکری را به دست آورد که همین امر سبب توسعه عملکرد مالی می‌گردد. این فعالیت‌های تعهد اجتماعی به همان میزان که در توسعه کارایی و اثربخشی عملیاتی مدیران سودمند است، در تقویت ارتباط بین شرکت و سهام‌داران نیز مؤثر است. اجرای سیاست‌های منابع انسانی صحیح و معقولانه، به طور ویژه کارکنان را ترغیب می‌کند تا مهارت‌های خود را تقویت سازند و در نهایت رشد آن‌ها را در شرکت افزایش دهند. افزایش منابع و دارایی به دلیل وجود سرمایه فکری در سازمان‌ها می‌تواند افزایش یافته و تأمین منابع در راستای بهبود شرکت‌ها، کار دشواری نخواهد بود. از طرفی افزایش اعضای هیأت مدیره با تجربه می‌تواند نقش اساسی در انتقال تجارب ایفا کند. هم‌چنین کارکنان را به استفاده از ایده‌های جدید و نوآوری در کار خود تحریک کند. علاوه بر این، پیمودن مسیر مسئولیت اجتماعی، یک شرکت را قادر می‌سازد تا قابلیت‌ها و منابع جدید را از طریق شبکه خود تولید و جذب کند. از این رو، تعهد اجتماعی باعث می‌شود که دارایی‌های نامشهود شرکت، از جمله سرمایه فکری، افزایش یابد. ابداع و اجرای سیاست‌های مبتنی بر سازگاری کارکنان و منابع انسانی در یک شرکت، منجر به حفظ کارمندان می‌گردد، به‌خصوص آن‌هایی که به موفقیت شرکت در طولانی مدت کمک نموده‌اند. شرکت‌ها هم‌چنین می‌توانند انگیزه و تمرکز را برای کارکنان خود با معرفی یک سیستم "پاداش" و "پاداش و رهبری" مشارکتی طراحی شده حفظ نمایند (شهزاد و همکاران، ۲۰۲۲). علاوه بر این، از زمان شروع مجدد پروژه‌های اجتماعی و مشارکت در امور خیریه توسط شرکت‌ها، تصویر شرکت را در جامعه روشن می‌کند. این می‌تواند در کوتاه‌مدت تأثیر مثبتی داشته باشد، اما مزایای بیشتری در بلندمدت به همراه خواهد داشت. اگر در پروژه‌هایی که با مسئولیت اجتماعی در جامعه هم راستا است، سرمایه‌گذاری کند، شرکت می‌تواند خود را به‌عنوان یک شرکتی مسئولیت‌پذیر از نظر ذینفعان مختلف قرار دهد. بازده حاصل از چنین سرمایه‌گذاری‌هایی به احتمال زیاد تأثیر مطلوبی بر عملکرد مالی شرکت‌ها خواهد داشت. نتایج این پژوهش با پژوهش شهزاد و همکاران (۲۰۲۲)، آدامس و همکاران (۲۰۲۲)، باتانه، دراگومیر، فلیگا (۲۰۲۱)، مرادیان و ضیاءآبادی (۱۴۰۰) مطابقت دارد.

منابع

- (۱) جعفرزاده، محمد؛ زینالی، مهدی، ۱۳۹۳، بررسی تاثیر مسئولیت اجتماعی بر ارزش شرکت، دومین کنفرانس ملی پویایی مدیریت، توسعه اقتصادی و مدیریت مالی، شیراز،
<https://civilica.com/doc/316843>
- (۲) جلیلی، دکتر صابر؛ قیصری، فرزاد، ۱۳۹۳، بررسی ارتباط بین کیفیت سود و مسئولیت پذیری اجتماعی شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، دانش حسابرسی. ۱۳۹۳؛ ۱۴ (۵۷): ۱۷۰-۱۴۷.
- (۳) داوری، ابوالفضل؛ داوری، هدی. (۱۴۰۰). تأثیر سرمایه فکری بر عملکرد مالی بانک مسکن از طریق نقش حاکمیت شرکتی. فصلنامه علمی تخصصی رویکردهای پژوهشی نوین در مدیریت و حسابداری، ۵(۴۴)، ۳۶-۴۸. <https://majournal.ir/index.php/ma/article/view/827>
- (۴) غفوریان شاگردی، محمد سجاد؛ غفوریان شاگردی، امیر. (۱۳۹۸) بررسی رابطه بین افشای مسئولیت اجتماعی شرکت و سرمایه فکری با نقش تعدیل گری ساختار مالکیت، مدیریت فردا، ۱۸ (۱)، ۲۰۱-۲۱۷.
- (۵) خانی، ناصر؛ حاجی پور، امیر؛ احمدی، محمدرضا. (۱۴۰۰). ارتباط بین سرمایه فکری و عملکرد مالی با نقش تعدیلگری استراتژیهای مالی در شرکت های عضو سازمان بورس اوراق بهادار تهران. فصلنامه علمی تخصصی رویکردهای پژوهشی نوین در مدیریت و حسابداری، ۵(۸۳)، ۲۸۵-۳۰۱. <https://majournal.ir/index.php/ma/article/view/1102>
- (۶) قدردان، احسان؛ مقدم، عبدالکریم؛ سلطانیان، چیمین؛ شاهمرادی، شهین، (۱۳۹۹). ایفای نقش مسئولیت پذیری اجتماعی شرکتی با تأکید بر نقش سرمایه فکری: تحقیقات حسابداری و حسابرسی 12(45), 71-88. doi: 10.22034/iaar.2020.107125
- (۷) مرادیان، زهرا؛ ضیاءآبادی، محمد. (۱۴۰۰). بررسی رابطه سرمایه فکری و سرمایه اسلامی با مسئولیت پذیری اجتماعی. فصلنامه علمی تخصصی رویکردهای پژوهشی نوین در مدیریت و حسابداری، ۵(۸۳)، ۵۰۱-۵۱۶. <https://majournal.ir/index.php/ma/article/view/1129>
- (8) Adams, Dawda; Adams, Kweku; Attah-Boakye, Rexford; Ullah, Subhan; Rodgers, Waymond; Kimani, Danson. (2022). Social and environmental practices and corporate financial performance of multinational corporations in emerging markets: Evidence from 20 oil-rich African countries. Resources Policy, 78, 102756. <https://doi.org/https://doi.org/10.1016/j.resourpol.2022.102756>

نقش کارایی سرمایه فکری بر ارتباط میان تعهد اجتماعی شرکت و ... / مرادی شهزادی و یودات

- 9) Aras, Guler; Aybars, Asli ; Kutlu, Ozlem . (2011). The interaction between corporate social responsibility and value added intellectual capital: Empirical evidence from Turkey. *Social Responsibility Journal*, 7(4), 622e637.
- 10) Bătae, Oana Marina; Dragomir, Voicu Dan; Feleagă, Liliana. (2021). The relationship between environmental, social, and financial performance in the banking sector: A European study. *Journal of Cleaner Production*, 290, 125791. <https://doi.org/https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2021.125791>
- 11) Battisti, Enrico; Nirino, Niccolò; Leonidou, Erasmia; Thrassou, Alkis. (2022). Corporate venture capital and CSR performance: An extended resource based view's perspective. *Journal of Business Research*, 139, 1058-1066. <https://doi.org/https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2021.10.054>
- 12) Bontis, Nick. (2001). Assessing knowledge assets: a review of the models used to measure intellectual capital. *International Journal of Management Reviews*, 3(1), 41e60.
- 13) Chaharbaghi, Kazem; Cripps, Sandy. (2006). Intellectual capital: Direction, not blind faith. *Journal of Intellectual Capital*, 7(1), 29e42
- 14) Clarkson, Peter; Li, Yue; Richardson, Gordon ; Tsang, Albert . (2019). Causes and consequences of voluntary assurance of CSR reports. *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, 32(8), 2451e2474
- 15) Dzenopoljac, Vladimir; Janosevic, Stevo; Bontis, Nick. (2016). Intellectual capital and financial performance in the Serbian ICT industry. *Journal of Intellectual Capital*, 17(2), 373e396.
- 16) Edvinsson, Leif. (2002). *Corporate longitude: Navigating the knowledge economy*. Book House Pub.
- 17) Gangi, Francesco; Mustilli, Mario; Varrone, Nicola. (2019). The impact of corporate social responsibility (CSR) knowledge on corporate financial performance: Evidence from the European banking industry. *Journal of Knowledge Management*, 23(1), 110e113.
- 18) Grassmann, Michael. (2021). The relationship between corporate social responsibility expenditures and firm value: The moderating role of integrated reporting. *Journal of Cleaner Production*, 285, 124840. <https://doi.org/https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2020.124840>
- 19) Khan, Sher Zaman; Yang, Qing; Waheed, Abdul. (2019). Investment in intangible resources and capabilities spurs sustainable competitive advantage and firm performance. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, 26(2), 285e295.

- 20) Manchiraju, Hariom; Rajgopal, Shivaram . (2017). Does corporate social responsibility (CSR) create shareholder value? Evidence from the Indian Companies act 2013. *Journal of Accounting Research*, 55(5), 1257e1300.
- 21) Meles, Antonio; Porzio, Claudio; Sampagnaro, Gabriele; Verdoliva, Vincenzo. (2016). The impact of the intellectual capital efficiency on commercial banks performance: Evidence from the US. *Journal of Multinational Financial Management*, 36(3), 64e74.
- 22) Nadeem, Muhammad; Zaman, Rashid; Suleman, Tahir; Atawnah, Nader. (2021). CEO ability, career concerns, firms' lifecycle and investments in intellectual capital. *International Review of Economics & Finance*, 75, 237-251. <https://doi.org/https://doi.org/10.1016/j.iref.2021.04.023>
- 23) Nadeem, Muhammad; Gan, Christopher; Nguyen, Cuong. (2017). Does intellectual capital efficiency improve firm performance in BRICS economies? A dynamic panel estimation. *Measuring Business Excellence*, 21(1), 65e85
- 24) Nadeem, Muhammad; Dumay, John; Massaro, Maurizio. (2019). If you can measure it, you can manage it: A case of intellectual capital. *Australian Accounting Review*, 29(2), 395-407.
- 25) Sardo, Filipe; Serrasqueiro, Zeila. (2017). Intellectual capital and firms' financial performance: A European empirical study. *Business and Economic Research*, 7(2), 1e18.
- 26) Shahzad, Faisal; Baig, Mushahid Hussain; Rehman, Ijaz Ur; Saeed, Asif; Asim, Ghazanfar Ali. (2022). Does intellectual capital efficiency explain corporate social responsibility engagement-firm performance relationship? Evidence from environmental, social and governance performance of US listed firms. *Borsa Istanbul Review*, 22(2), 295-305. <https://doi.org/https://doi.org/10.1016/j.bir.2021.05.003>
- 27) Smriti, Neha; Das, Niladri. (2018). The impact of intellectual capital on firm performance: A study of Indian firms listed in COSPI. *Journal of Intellectual Capital*, 19(5), 935e964.
- 28) Sveiby, Karl Erik. (1997). The intangible asset monitor. *Journal of Human Resource Costing and Accounting*, 2(1), 73e97.
- 29) Wernerfelt, Birger. (1984). A resource-based view of the firm. *Strategic Management Journal*, 5(2), 171e180.
- 30) Voegtlin, Christian; Greenwood, Michelle. (2016). Corporate social responsibility and human resource management: A systematic review and conceptual analysis. *Human Resource Management Review*, 26(3), 181e197.

-
- 1- Shahzad, Faisal; Baig, Mushahid Hussain; Rehman, Ijaz Ur; Saeed, Asif; Asim, Ghazanfar Ali
 - 2- Edvinsson, Leif
 - 3- Chaharbaghi, Kazem, & Cripps, Sandy
 - 4- Sveiby, Karl Erik
 - 5- Nadeem, Muhammad; Zaman, Rashid; Suleman, Tahir; Atawnah, Nader
 - 6- Nadeem, Muhammad; Dumay, John; Massaro, Maurizio
 - 7- Manchiraju, Hariom; Rajgopal, Shivaram.
 - 8- Bontis, Nick (2001)
 - 9- Voegtlin, Christian; Greenwood, Michelle
 - 10- Gangi, Francesco; Mustilli, Mario; Varrone, Nicola
 - 11- Wernerfelt, Birger
 - 12- Khan, Sher Zaman; Yang, Qing; Waheed, Abdul
 - 13- Nadeem, Muhammad; Gan, Christopher; Nguyen, Cuong
 - 14- Smriti, Neha; Das, Niladri
 - 15- Adams, Dawda, Adams, Kweku, Attah-Boakye, Rexford, Ullah, Subhan, Rodgers, Waymond, & Kimani, Danson
 - 16- Battisti, Enrico, Nirino, Niccolò, Leonidou, Erasmia, & Thrassou, Alkis
 - 17- Bătae, Oana Marina, Dragomir, Voicu Dan, & Feleagă, Liliana
 - 18- Grassmann, Michael.
 - 19- Dzenopoljac, Vladimir; Janosevic, Stevo; Bontis, Nick
 - 20- Aras, Guler; Aybars, Asli ; Kutlu, Ozlem
 - 21- Meles, Antonio; Porzio, Claudio; Sampagnaro, Gabriele; Verdoliva, Vincenzo
 - 22- Sardo, Filipe; Serrasqueiro, Zeila
 - 23- Clarkson, Peter; Li, Yue; Richardson, Gordon ; Tsang, Albert .

The Role of Intellectual Capital Efficiency on the Relationship Between Corporate Social Responsibility and Financial Performance (Evidence of Environmental, Social and Governance performance of Companies Listed on the Tehran Stock Exchange)

Khosro Moradi Shahdadi¹

Kamran Poudat²

Receipt: 20/12/2022 Acceptance: 30/01/2023

Abstract

This research examines The Role of Intellectual Capital Efficiency on the Relationship Between Corporate Social Responsibility and Financial Performance (Evidence of Environmental, Social and Governance performance of Companies Listed on the Tehran Stock Exchange); The Time Frame of this Research is 2017-2021; The Statistical Population of this Research is all the Companies Accepted in Tehran Stock Exchange, 105 Companies were selected by Systematic Removal method. The Data of the Research was Extracted and Measured from the Financial Statements included in the Stock Exchange Sites; then, Statistical Regression Analysis was Performed Based on Panel Data. According to the Analysis, the Result of the First Hypothesis Showed that there is a Positive and Significant Relationship between the Corporate Social Responsibility and Financial Performance. The Result of the Second Hypothesis indicated that there is a Positive and Significant Relationship between the Corporate Social Responsibility and Intellectual Capital. Finally, in the Third Hypothesis, the Findings indicated that the Mediating role of Intellectual Capital on the Relationship between the Corporate Social Responsibility and financial performance is positive and significant.

Keywords

Intellectual Capital, Corporate Social Responsibility, Financial Performance, Corporate Governance

1-Department of Financial Management, Qeshm Branch, Islamic Azad University, Qeshm, Iran. (corresponding author) Khosro.moradi@iaiu.ac.ir

2- Financial Management, Qeshm Branch, Islamic Azad University, Qeshm, Iran. Kamran.poudat@gmail.com